

Warszawa, 05-02-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.510.569.2023.PZ

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

Prokurator Generalny

Dot. DLPK-I.053.5.2023

Szanowny Panie Ministrze,

w odpowiedzi na stanowisko Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 sierpnia 2023 r. wskazuję uprzejmie, że nie mogę podzielić zarówno zawartych w nim tez, jak i przedstawionych na ich poparcie argumentów.

Proszę zatem uprzejmie Pana Ministra o wzięcie pod uwagę poniższej argumentacji oraz o rozważenie zainicjowania działań legislacyjnych mających na celu zmianę uchwalonych w dniu 7 lipca 2022 r. przez Sejm RP w ustawie o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ zmian w Kodeksie karnym, które weszły w życie 1 października 2023 r. i obejmują m.in. art. 78 § 3 k.k., w ramach którego wprowadzone

¹ Dz. U. poz. 2600.

zostało ograniczenie do skorzystania przez skazanego z warunkowego przedterminowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności.

Po 1 października 2023 r. skazany, do którego znajdzie zastosowanie art. 78 § 3 k.k. może się ubiegać o warunkowe zwolnienie nie po odbyciu 25 lat, a po odbyciu 30 lat kary. Zastrzeżenia budzi już sama wysokość wskazanego ograniczenia. Inne uchwalone zmiany, o których cofnięcie w równej mierze wnoszę, obejmują także m.in. wprowadzoną do art. 77 § 3 i 4 k.k. możliwość orzeczenia przez sąd zakazu stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku wymierzania kary dożywotniego pozbawienia wolności, czy wprowadzenie w art. 80 § 3 k.k. dożywotniego okresu próby w razie warunkowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności.

W wystąpieniu generalnym z dnia 5 maja 2023 r. skierowanym do Ministra Sprawiedliwości (kopię załączam) wyraziłem pogląd, że rozwiązanie przyjęte w art. 77 § 3 i 4 k.k. jest nie tylko sprzeczne z zakazem okrutnego i niehumanitarnego karania wyśłowionym w art. 40 Konstytucji RP, ale także z utrwalonym w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka rozumieniem rzeczzonego zakazu, który został wyślowiony w art. 3 EKPC².

W odpowiedzi z dnia 29 sierpnia 2023 r., Minister Sprawiedliwości nie podzielił moich ocen i zastrzeżeń wskazując, że „w żadnym orzeczeniu ETPC nie wyraził jednak poglądu, że dla celów Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności mechanizm ten ma się opierać na warunkowym zwolnieniu i decyzji sądu”. W ocenie Ministra Sprawiedliwości, cyt: „w świetle analizowanych orzeczeń należy przyjąć, że organem dokonującym redukcji może być zarówno organ sądowy, jak i organ władzy wykonawczej, przy czym organ ten powinien ocenić, czy wskutek zmiany

² Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm., dalej: EKPC).

indywidualnych właściwości lub warunków sprawcy wykonywanie kary dożywocia jest w dalszym ciągu uzasadnione". Minister Sprawiedliwości wyraził pogląd, że „prawo polskie, także w stanie prawnym, który będzie obowiązywał od dnia 1 października 2023 r., spełnia wymogi przedstawione w orzecznictwie Trybunału. Chociaż bowiem w przepisach art. 77 § 3 i 4 k.k. przewiduje się zakaz warunkowego zwolnienia sprawcy skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności, to zakaz ten stanowi wyjątek od reguły, który znajduje zastosowanie wyłącznie do specyficznej i bardzo wąskiej kategorii sprawców najcięższych przestępstw, wskazanych w tych przepisach. W przypadku takich sprawców zakaz warunkowego zwolnienia jest uzasadniony potrzebą ochrony innych osób". Minister Sprawiedliwości podkreślił jednocześnie, że „zakaz warunkowego zwolnienia ma w każdym wypadku charakter fakultatywny, ponieważ uzasadniające go okoliczności są traktowane indywidualnie i podlegają ocenie sądu. Zakaz ten może być zatem orzeczony wyłącznie przez sąd, a nie stosowany *ex lege*". W ocenie Ministra, cyt: „nie można też twierdzić, że zakaz warunkowego zwolnienia każdorazowo będzie prowadził z automatu do pozbawienia sprawcy wolności do końca życia. Każdy skazany może bowiem skorzystać z prezydenckiego prawa łaski, zwłaszcza jeżeli podczas pobytu w zakładzie karnym dojdzie do skutecznej resocjalizacji. Tym samym sprawca nie zostaje pozbawiony nadziei na opuszczenie zakładu karnego". Minister zaznaczył przy czym, że „w polskiej procedurze ułaskawieniowej nie ma wymogu odbycia przez sprawcę kary pozbawienia wolności w określonej wysokości. Procedura ułaskawieniowa nie polega wyłącznie na uznaniowym przychyleniu się do wniosku skazanego albo na odrzuceniu takiego wniosku przez Prezydenta RP, ale wiąże się z badaniem tego wniosku także przez inne organy, czyli przez co najmniej jeden sąd i Prokuratora Generalnego. Zgodnie z art. 563 k.p.k. rozpoznając prośbę o ułaskawienie sąd w szczególności ma na względzie zachowanie się skazanego po wydaniu wyroku, rozmiary wykonanej już kary, stan zdrowia skazanego i jego warunki rodzinne, naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem, a przede wszystkim szczególne wydarzenia, jakie nastąpiły po wydaniu wyroku". W ocenie Ministra „regulacja ta spełnia

zatem wymogi zawarte w orzecznictwie ETPC dotyczące możliwości uwzględnienia ewentualnej resocjalizacji skazanego czy jego stanu zdrowia. Uregulowana w Kodeksie postępowania karnego procedura ułaskawieniowa stanowi w istocie formę postulowaną przez Trybunał oceny zasadności dalszego wykonywania kary”.

Ze stanowiskiem Ministra Sprawiedliwości wyrażonym w piśmie z dnia 29 sierpnia 2023 r. (DLPK-I.053.5.2023) nie sposób się zgodzić. Skuteczne przeprowadzenie procedury ułaskawieniowej nie jest zależne od postawy skazanego, a tym samym nie spełnia ona wymogu weryfikacji postępów resocjalizacji. Nie może zatem przesądzać o zgodności polskiego systemu prawa z wymogami leżącymi u podstaw art. 3 EKPC. Ponadto formalne przesłanki ubiegania się o warunkowe zwolnienie współkształtują dolegliwość i sam charakter orzekanej wobec skazanego kary. Nie tylko orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności, ale także orzeczenie kary długoterminowej w przedziale od 15 do 30 lat z wyłączeniem możliwości kształtowania swojej sytuacji prawnej przez skazanego z uwagi na wyłączenie możliwości ubiegania się przez niego o warunkowe przedterminowe zwolnienie z tych kar, nie spełnia standardów wymaganych od kary, a zapisanych w art. 30 i art. 40 Konstytucji RP oraz art. 3 EKPC. Nałożenie na skazanego kary długoterminowej, na modyfikację, której nie ma on żadnego wpływu z uwagi na wyłączenie instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia, jest działaniem z istoty swej sprzecznym z celami kary pozbawienia wolności wskazanymi w art. 67 § 1 k.k.w. i stanowi operowanie karą rozumianą jako odpłata za zło, które stało się udziałem skazanego. Kara taka nastawiona jest zatem na realizację tylko jednej przesłanki w postaci prewencji generalnej w ujęciu negatywnym. Przykładowe ukaranie skazanego służy li tylko odstraszeniu innych od popełnienia przypisanego mu w wyroku czynu. Tymczasem stosowanie czystej, długoterminowej izolacji, w której skazany staje się przedmiotem oddziaływań, nie zaś podmiotem praw i obowiązków związanych z wykonywaną wobec niego karą, nie może zostać nazwane karaniem opartym o standardy wynikające z art. 30 i art. 40 Konstytucji RP oraz art. 3 EKPC.

Nie może budzić wątpliwości, że wykonanie kary pozbawienia wolności ustawodawca powierzył sądom. To sąd penitencjarny miejsca przebywania w zakładzie karnym skazanego (art. 3 § 2 k.k.w.) po upływie wskazanych w art. 78 k.k. terminów ma kognicję do rozpoznania wniosku skazanego, wniosku obrońcy skazanego lub wniosku dyrektora zakładu karnego o zastosowanie wobec skazanego warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności. Orzeczenie to oparte jest o przesłanki wskazane w art. 77 k.k., czyli o pozytywną prognozę kryminologiczno-społeczną. Wyłączenie możliwości weryfikacji przez sąd postępów resocjalizacji skazanego nie tylko uderza zatem w istotę samej kary, ale stanowi niespełniające testu proporcjonalności ograniczenie prawa do sądu z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przypomnieć należy, że możliwość wprowadzenia ograniczenia w prawach i wolnościach konstytucyjnych musi zostać każdorazowo oparta o art. 31 ust. 3 Konstytucji RP³, który formułuje kumulatywnie ujęte przesłanki dopuszczalności ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności. Są to: 1) ustawowa forma ograniczenia; 2) istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia ograniczenia; 3) funkcjonalny związek ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób); 4) zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności⁴. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że „granice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności wyznacza zasada proporcjonalności oraz koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności. Stwierdzenie, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie wymaga rozważenia: czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków; czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona; czy efekty

³ Zob. wyrok TK z 23.03.2006 r., K 4/06; wyrok TK z 11.10.2006 r., P 3/06, LEX nr 382611; wyrok TK z 30.10.2006 r., P 10/06, LEX nr 210825.

⁴ Zob. wyrok TK z 30.05.2007 r., SK 68/06, LEX nr 272775; L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, red. M. Zubik, Warszawa 2016, art. 31, teza

wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela”⁵. W literaturze wskazuje się, że prawo do sprawiedliwego orzeczenia, opartego na rzeczywistym stanie faktycznym, może zostać ograniczone – w zgodzie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP – gdy jest to konieczne m.in. dla ochrony wolności i praw innych osób⁶. Ograniczenie takie nie może jednak naruszać istoty prawa do sądu wynikającego z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. J. Grajewski i S. Steinborn uznają, że art. 45 ust. 1 Konstytucji RP statuuje prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy⁷. Art. 45 ust. 1 Konstytucji RP wymaga, aby postępowanie sądowe odpowiadało wymogom sprawiedliwej procedury. Wyjaśniając sens tego wymagania, Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, że „sprawiedliwa procedura sądowa powinna zapewniać stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania”⁸ oraz „zgodnie z wymogami rzetelnego procesu uczestnicy postępowania muszą mieć realną możliwość przedstawienia swoich racji, a sąd ma obowiązek je rozważyć”⁹. Trybunał Konstytucyjny dostrzega, że pośród elementów składowych zasady prawa do sądu znajduje się obowiązek dążenia przez sąd do wydania orzeczenia odpowiadającego prawdzie materialnej¹⁰. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego szerokie rozumienie gwarancji rzetelnego procesu trzeba postrzegać na tle ogólnych wartości leżących u podstaw systemu norm konstytucyjnych, zwłaszcza na tle zasady państwa prawnego, pojmowanego jako system potępiający arbitralność władzy i traktujący sądy jako podstawowego strażnika praw jednostki¹¹. Wydłużenie formalnej przesłanki z art. 78 § 3 k.k. do 30 lat oznacza w istocie oddalenie w czasie możliwości poddania sądowej

⁵ Wyrok z dnia 29.06.2001 r., sygn. K 23/00, LEX nr 48450; wyrok TK z dnia 12.02.2015 r., SK 70/13, LEX nr 1641405.

⁶ Ł. Chojniak, *O zasadzie prawdy materialnej w procesie karnym w świetle Konstytucji RP*, Państwo i Prawo 2013, z. 9, s. 24.

⁷ J. Grajewski, S. Steinborn, *Zasada prawdy materialnej jako granica upraszczania procesu karnego w: Zasada prawdy materialnej*, red. Z. Sobolewski, red. G. Artymiak, Kraków 2006, s. 207-230.

⁸ Wyrok TK z dnia 11.06.2002 r., SK 5/02, LEX nr 54901.

⁹ Wyrok TK z dnia 13.05.2002 r., SK 32/01, LEX nr 54065.

¹⁰ Postanowienie TK z dnia 07.05.2011 r., P 3/09, LEX nr 785599, teza nr 2.6.; B. Nita, A. Świątłowski, *Kontraduktoryjny proces karny*, Państwo i Prawo 2012 z. 1, s. 37-39.

¹¹ Wyrok TK z dnia 07.12.2010 r., P 11/09, LEX nr 630460, teza nr 5.5.

kontroli przesłanek wskazanych w art. 77 § 1 k.k., a tym samym winno ono być oceniane przez pryzmat dopuszczalności wprowadzania ograniczeń praw i wolności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Sądowa weryfikacja postępów resocjalizacji nie prowadzi automatycznie do udzielenia skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności, a tym samym podmiotowe prawo do sądu w tym zakresie, nie przesądza o istnieniu podmiotowego prawa do warunkowego przedterminowego zwolnienia.

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie już wypowiedział się w kwestii znaczenia prawa do sądu jako jednej z najważniejszych gwarancji praw człowieka i praworządności oraz jednego z fundamentów państwa prawnego. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, prawo do sądu obejmuje w szczególności: prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia postępowania przed sądem, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności oraz prawo do wyroku sądowego, tj. do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie.

Prawo do zaskarżania orzeczeń, w tym również orzeczeń sądowych, wynika z art. 78 Konstytucji RP. Przepis ten wyraża najbardziej ogólną zasadę zaskarżalności wszelkich rozstrzygnięć w każdym postępowaniu prawnym, zarówno kończącym się orzeczeniem wydanym przez sąd, jak i decyzją pochodzącą od niesądowego organu władzy publicznej. Omawiana regulacja, ze względu na swój generalny charakter, mogłaby prima facie być uznana za nieadekwatny wzorzec kontroli. Nie może jednak ujść uwadze okoliczność, że w kontekście orzecznictwa ETPC wydanego na kanwie art. 3 EKPC prawo do zaskarżalności decyzji lub orzeczenia odmawiającego warunkowego przedterminowego zwolnienia jest jednym z wymaganych standardów. Tymczasem art. 78 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP ustanawiają standard konstytucyjny, którego treścią jest prawo do zaskarżania orzeczeń wydawanych przez sądy. Nie jest to jednak równoznaczne z możliwością kwestionowania każdego rozstrzygnięcia sądowego przed

sądem wyższej (drugiej) instancji. Wymóg konstytucyjny, wynikający z regulacji art. 78 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, nakazuje jedynie, aby strona postępowania dysponowała prawem do kwestionowania orzeczenia sądowego w ogóle (prawo do instancyjnej kontroli orzeczenia), a nie wyłącznie przed sądem drugiej instancji. Jeszcze inaczej rzecz ujmując, każda ze stron będących w sporze, w związku z wydaniem orzeczenia sądowego, może skorzystać na gruncie art. 78 Konstytucji RP z prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Trybunał Konstytucyjny wskazuje, że „jak wynika z art. 78 Konstytucji RP, wszelkie orzeczenia wydane w postępowaniu pierwszoinstancyjnym (także sądowym) mogą zostać zaskarżone w celu zweryfikowania ich prawidłowości, jednak nie w każdym przypadku wymagane jest istnienie organu (sądu) wyższej instancji”¹². Inną rzeczą, co będzie jeszcze przedmiotem dalszych rozważań, pozostaje to, czy prawo to ma charakter absolutny, a przez to może być stosowane w każdych okolicznościach, jak również, czy nie istnieją w systemie konstytucyjnym wartości, które stanowią podstawę do jego ograniczenia¹³.

Przy ocenie konstytucyjności art. 78 § 3 k.k. i art. 77 § 3 i 4 k.k. w zakresie nieproporcjonalnego ograniczenia prawa do sądu w przedmiocie sądowej weryfikacji postępów resocjalizacji oraz prawa do sądowej kontroli decyzji o nieudzieleniu skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia uwzględnić należy zakres zastosowania art. 78 Konstytucji RP. Zgodnie z dyspozycją art. 78 Konstytucji RP „Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa”. Statuując w zd. 1 art. 78 Konstytucji RP prawo każdej ze stron do zakwestionowania rozstrzygnięć podjętych wobec niej w postępowaniu sądowym bądź administracyjnym, ustrojodawca posłużył się ogólnym sformułowaniem „zaskarżenie”, nie precyzując charakteru i właściwości

¹² Wyrok TK z 30.10.2012 r., SK 20/11, LEX nr 1225415.

¹³ Por. wyrok TK z 13.10.2015 r., SK 63/12, LEX nr 1814765.

środków prawnych służących urzeczywistnieniu tego prawa. Zastosowanie ogólnego pojęcia „zaskarżenie” pozwoliło na objęcie jego zakresem różnych, specyficznych dla danej procedury, środków prawnych, których cechą wspólną jest umożliwienie stronie uruchomienia weryfikacji podjętego w pierwszej instancji orzeczenia bądź decyzji.

W kontekście art. 78 § 3 k.k. i art. 77 § 3 i 4 k.k. rozważenia wymaga w szczególności problem, czy w świetle art. 78 Konstytucji RP konieczne jest istnienie w systemie prawa środka odwoławczego od decyzji organu pozasądowego albo zażalenia na postanowienie sądu o nieudzieleniu skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia¹⁴.

Konstytucyjne prawo do sądu obejmuje prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, tj. merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawach z zakresu praw jednostki oraz prawo do sądowej kontroli aktów, które godzą w konstytucyjne prawa i wolności jednostki¹⁵. W tym ostatnim przypadku sąd realizuje czynności z zakresu ochrony prawnej; chroni jednostkę przed arbitralnością działań podmiotu sprawującego władztwo publiczne. W art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, iż „Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”, wyrażone zostało konstytucyjne prawo do sądu. Odwołując się do licznych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, jakie zapadły na gruncie tego przepisu, stwierdzić należy, że na prawo to składa się w szczególności: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia procedury przed sądem (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); 2) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd; 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających

¹⁴ Por. wyrok TK z 16.11.1999 r., SK 11/99, LEX nr 39230.

¹⁵ Zob. wyrok TK z 12.05.2003 r., SK 38/02, LEX nr 79777.

sprawy¹⁶). Trybunał stwierdził, że Konstytucja nie reguluje „(...) bezpośrednio zagadnienia liczby organów prowadzących postępowanie mające na celu rozstrzygnięcia sprawy i nie zakazuje (...) ani rozdzielania czynności podejmowanych w celu rozpatrzenia sprawy między różne organy władzy publicznej, ani różnicowania zasad postępowania dla poszczególnych organów. Z perspektywy Konstytucji istotne jest, aby ostateczne i wiążące rozstrzygnięcie sprawy należało do sądu sprawującego wymiar sprawiedliwości (...) zgodnie z utrwalonym orzecznictwem konstytucyjnym wystarczy, by w kompetencji sądów była ostateczna weryfikacja rozstrzygnięcia organu niesądowego (...) Nie budzi więc wątpliwości, że prawo do sądu jest zachowane na gruncie takich regulacji, które - dopuszczając możliwość uruchomienia postępowania przed sądem powszechnym lub sądem administracyjnym - zapewniają kontrolę sądową rozstrzygnięcia, decyzji czy innego aktu indywidualnego kształtującego sytuację prawną jednostki lub innego podmiotu podobnego”¹⁷. System, w którym sąd okręgowy jako sąd penitencjarny rozpoznaje przesłanki z art. 77 § 1 k.k., a następnie postanowienie tego sądu jest zaskarżalne zażaleniem do sądu apelacyjnego, spełnia wymogi prawa do sądu oraz prawa do zaskarżenia decyzji podjętej w pierwszej instancji.

Tymczasem, w ramach stanowiska wyrażonego w piśmie z dnia 29 sierpnia 2023 r. (DLPK-I.053.5.2023), Minister Sprawiedliwości wyraził jednak pogląd, że wystarczającym dla spełnienia przez karę dożywotniego pozbawienia wolności standardu z art. 3 EKPC jest istnienie w polskim systemie prawnym prawa łaski. Mając to na uwadze, wskazać należy, że kara dożywotniego pozbawienia wolności możliwa do zredukowania tylko w oparciu o ułaskawienie, w procedurze którego sądy, gdy wydadzą opinie negatywne, pozostawiają prośbę o ułaskawienie bez dalszego biegu (art. 564 § 1 i 3 k.p.k.¹⁸), a opinie pozytywne sądów nie są dla Prezydenta RP wiążące, nie spełnia przesłanek z art. 3 EKPC.

¹⁶ Zob. np. wyroki TK z: 10.05.2000 r., K 21/99, LEX nr 40330; 02.04.2001 r., SK 10/00, LEX nr 46864; 12.05.2003 r., SK 38/02, LEX nr 79777.

¹⁷ Wyrok z 12.05.2011 r., P 38/08, LEX nr 794949.

¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 37; dalej: k.p.k.).

Tym bardziej nie spełnia tych przesłanek kara dożywotniego pozbawienia wolności w sytuacji procesowej opisanej w art. 567 § 1 k.p.k., gdy Prokurator Generalny przedstawia akta Prezydentowi RP bez zwracania się o opinię sądów orzekających w sprawie oraz w sytuacji, gdy Prezydent RP bezpośrednio stosuje art. 139 Konstytucji RP. Decyzja Prezydenta RP o ułaskawieniu osoby prawomocnie skazanej o odmowie udzielenia jej warunkowego przedterminowego zwolnienia nie tylko nie podlega kontroli sądowej pod względem jej zgodności z art. 77 § 1 k.k., ale przede wszystkim w ogóle nie musi zostać oparta o przesłanki z art. 77 § 1 k.k. Nadto, powtórzyć należy, że żadna z pozytywnych opinii sądów oraz pozytywna opinia Prokuratora Generalnego nie są dla Prezydenta RP wiążące. Poza spełnieniem konstytucyjnej przesłanki dla ułaskawienia w postaci tego, że może ono zostać zastosowane tylko wobec osoby prawomocnie skazanej, niezależnie od zastosowanej procedury, system ułaskawienia w Polsce ma charakter w pełni arbitralny i z tego względu nie spełnia wymogu z art. 3 EKPC.

O ile dla spełnienia standardu z art. 3 EKPC nie jest konieczne, żeby decyzję w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia podejmował sąd, tak jest konieczne, aby czas wykonywania kary pozbawienia wolności uzależniony był od postępów resocjalizacyjnych skazanego, w tym od prezentowanej przez niego postawy i podjętej przez niego decyzji o poddaniu się oddziaływaniu resocjalizacyjnemu oraz aby decyzja taka podlegała sądowej kontroli. Wystarczy zatem, by sądom została zagwarantowana kompetencja do ostatecznej weryfikacji rozstrzygnięcia organu niesądowego. Nie budzi więc wątpliwości, że prawo do sądu jest zachowane na gruncie takich regulacji, które - dopuszczając możliwość uruchomienia postępowania przed sądem powszechnym lub sądem administracyjnym - zapewniają kontrolę sądową rozstrzygnięcia, decyzji czy innego aktu indywidualnego kształtującego sytuację prawną jednostki lub innego podmiotu podobnego¹⁹. Na „prawo do sądu” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP składają się bowiem dwa prawa: prawo do sądowego wymiaru

¹⁹ Zob. wyroki TK z: 8.12.1998 r., K 41/97, LEX nr 34619; z 02.06.1999 r., K 34/98, LEX nr 37389; 14.07. 2003 r., SK 42/01, LEX nr 80206.

sprawiedliwości oraz prawo do sądowej ochrony jednostki przed arbitralnością władzy. Z tak rozumianym prawem do sądu skorelowane są jednocześnie dwie funkcje sądów: funkcja wymiaru sprawiedliwości, w ramach której sądy merytorycznie rozstrzygają sprawę oraz funkcja ochrony prawnej jednostki, w ramach której sądy kontrolują akty organów władzy publicznej godzące w konstytucyjnie gwarantowane prawa i wolności²⁰.

W przypadku oparcia warunkowego przedterminowego zwolnienia tylko o niezaskarżalną decyzję Prezydenta RP o ułaskawieniu nie zostaje zrealizowane konstytucyjne prawo do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). O ile prawo to nie gwarantuje ze swej istoty możliwości zaskarżenia wszelkich orzeczeń, a jedynie tych, które zostały wydane w pierwszej instancji, i to niezależnie od tego, czy była to instancja sądowa czy pozasądowa, tak dla spełnienia standardu z art. 3 EKPC, prawo do powinno przysługiwać osobom skazanym na karę dożywotniego pozbawienia wolności, aby wyeliminować arbitralność decyzji odmownych.

Sama w sobie możliwość skierowania wniosku o weryfikację postępów w resocjalizacji oraz następnie możliwość zaskarżenia decyzji odmownej w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia, jak już podniesiono, nie oznacza prawa do bycia zwolnionym z zakładu karnego po wskazanym okresie, lecz powinna dać skazanemu nadzieję na odzyskanie wolności, choćby w dłuższej perspektywie czasowej. W tym kontekście można przywołać wyroki ETPC - z dnia 9 lipca 2013 r. w sprawie Vinter i inni v. Wielkiej Brytanii, skargi nr 66069/06, 130/10 i 3896/10²¹ oraz z dnia 4 września 2014 r. w sprawie Trabelsi v. Belgii, skarga nr 140/10²², w których stwierdzono, iż z perspektywy gwarancji wynikającej z art. 3 EKPC skazani na karę dożywotniego

²⁰ Zob. wyroki TK z: 20.05.2000 r., K 21/99, LEX nr 40330; 02.04.2001 r., SK 10/00, LEX nr 46864; 12.05.2003 r., SK 38/02, LEX nr 79777; 13.06.2006 r., SK 54/04, LEX nr 197889; 1.12.2008 r., P 54/07, LEX nr 465092.

²¹ LEX nr 1424788 – opublikowany przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

²² LEX nr 1500623 – opublikowany przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

pozbawienia wolności powinni mieć prawo do uruchomienia procedury oceny potrzeby dalszego pozbawienia wolności po odbyciu nie więcej niż 25 lat kary, a ponadto w późniejszym okresie - w rozsądnych odstępach czasowych²³. Na uwagę zasługuje również wyrok ETPC z dnia 4 października 2016 r. w sprawach T.P. i A.T. v. Węgrom, skarga nr 37871/14²⁴, w którym Trybunał uznał, że węgierska ustawa, która przyznaje osobie skazanej na dożywotnie pozbawienie wolności możliwość ubiegania się o przedterminowe, warunkowe zwolnienie dopiero po 40 latach, narusza zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania i karania (art. 3 EKPC), jeżeli osoba skazana nie ma realnej możliwości ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie najdalej po odbyciu 25 lat kary pozbawienia wolności.

Odnosząc powyższe do standardów leżących u podstaw art. 3 EKPC, który stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, wskazać należy, że w wyroku ETPC z dnia 20 maja 2014 r., w sprawie László Magyar przeciwko Węgrom, skarga nr 73593/10²⁵, Trybunał przyjął, że „dokonany przez Państwo wybór konkretnego systemu wymierzania sprawiedliwości karnej, wraz z uregulowaniami kontroli wymiaru kary i możliwości zwolnienia, znajduje się co do zasady poza zakresem kontroli sprawowanej przez Trybunał na szczeblu europejskim z tym zastrzeżeniem, iż taki wybrany system nie może naruszać zasad przyjętych w Konwencji. (...) Nie pojawia się kwestia naruszenia art. 3, jeżeli kara dożywotnia w świetle prawa faktycznie może ulec skróceniu. (...) Po drugie, rozstrzygając, czy kara dożywotniego pozbawienia wolności w danej sprawie może zostać uznana za

²³ Zob. szerzej B. Nita-Światłowska, *Możliwość orzeczenia kary dożywotniego pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia jako przeszkoda ekstradycyjna wynikająca z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Europejski Przegląd Sądowy 2017, nr 6, s. 29 i n.

²⁴ LEX nr 2116810 – opublikowany przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

²⁵ LEX nr 1460574; Tak również wyrok ETPC z dnia 9 lipca 2013 r. w sprawie Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr 66069/06, 130/10, 3896/10, LEX nr 1424788; wyrok ETPC z dnia 25 marca 2014 r. w sprawie M. G. przeciwko Bułgarii, skarga nr 59297/12, LEX nr 1438874; wyrok ETPC z dnia 4 września 2014 r., Trabelsi przeciwko Belgii, skarga nr 140/10, LEX nr 1500623 – opublikowane przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

niepodlegającą skróceniu, Trybunał dąży do ustalenia, czy skazany na dożywocie ma jakąkolwiek perspektywę zwolnienia. (...) Prawo krajowe nie przewiduje możliwości odnośnej kontroli, to całokształt kary dożywotniego pozbawienia wolności nie będzie realizować standardów art. 3 Konwencji. (...) Osoba skazana na karę dożywotniego pozbawienia wolności ma prawo wiedzieć, od początku kary, co zrobić, aby ubiegać się o zwolnienie i na jakich warunkach zwolnienie to może nastąpić, włącznie z momentem, w którym może zostać przeprowadzona kontrola wyroku lub w którym powstaje możliwość wniesienia o przeprowadzenie takiej kontroli. W konsekwencji wówczas, gdy prawo krajowe nie przewiduje żadnego mechanizmu ani możliwości kontroli kary dożywotniego pozbawienia wolności, niezgodność z art. 3 istnieje już w momencie wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności, a nie na późniejszym etapie pozbawienia wolności.". Standard minimum wymaga zatem funkcjonowania w ramach porządku prawnego mechanizmów umożliwiających skazanemu poddanie dolegliwości orzeczonej wobec niego kary pozbawienia wolności weryfikacji pod kątem realizacji jej celów, której to wynikiem będzie potencjalna możliwość skrócenia okresu jej odbywania w warunkach penitencjarnych. Nie oznacza to, że skazany uzyskuje uprawnienie do wcześniejszego zakończenia odbywania kary, a jedynie konieczność takiego ukształtowania systemu wykonywania kary pozbawienia wolności, aby czas jej wykonywania uzależniony był od postępów resocjalizacyjnych skazanego, w tym od prezentowanej przez niego postawy i podjętej przez niego decyzji o poddaniu się oddziaływaniu resocjalizacyjnemu. Ponadto z samej godności osoby ludzkiej, co do której w art. 30 Konstytucji RP zadeklarowano, że jest przyrodzona, niewzruszalna i stanowi ona źródło praw, wywieść należy obowiązek władz publicznych czynienia z każdego człowieka celu oddziaływań, a nie ich przedmiotu. Uprzedmiotowanie osoby ludzkiej zawsze stanowić będzie naruszenie jej godności. Będzie ono miało miejsce przy takim ukształtowaniu mechanizmów wykonywania kary pozbawienia wolności, w ramach których potencjalna możliwość zmiany sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności z osadzenia w zakładzie karnym na system wolnościowy -

probacyjny, nie zależy od woli skazanego, od jego nastawienia do porządku prawnego, od jego decyzji w zakresie poddania się oddziaływaniom penitencjarnym. Skoro przyjmuje się, że zawinienie oparte zostaje o możliwość dokonania wyboru ze strony sprawcy, to konsekwentnie przyjąć należy, że zasłużenie również powinno zostać oparte o możliwość wyboru po stronie skazanego. Spójny system prawa zbudowany w oparciu o założenie przyrodzonej i niezbywalnej godności ludzkiej wymaga tego, aby jednostka miała wpływ na jej sytuację prawną.

W spójności z powyższym pozostaje kolejne orzeczenie ETPC z dnia 3 lutego 2015 r., wydane w sprawie Hutchinson przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 57592/08²⁶, w ramach którego Trybunał stwierdził, że „w kontekście kary dożywotniego pozbawienia wolności, art. 3 Konwencji musi być interpretowany jako artykuł nakazujący wprowadzenie możliwości redukcji wymierzonej kary, w rozumieniu kontroli pozwalającej władzom krajowym na rozpatrzenie, czy zmiany w życiu osadzonego są tak poważne, a postęp resocjalizacyjny w toku odbywania kary jest tak znaczny, iż oznaczają, że dalsze pozbawienie wolności nie jest uzasadnione z uprawnionych względów penologicznych (...) Gdy prawo krajowe nie przewiduje możliwości takiej kontroli, całość kary dożywotniego pozbawienia wolności nie będzie zgodna z art. 3 EKPC”.

Wprowadzenie mechanizmów kontroli i następnie ewentualnej redukcji wymierzonej kary powinno mieć charakter realny, co oznacza nie tylko zakaz wyłączenia możliwości jego zastosowania wprost, ale także pośrednio, poprzez wprowadzenie na tyle wyraźnych ograniczeń czasowych, które w praktyce uniemożliwią skazanemu skorzystanie z niego. Tak orzeczona kara jest pozbawiona systemu redukcyjnego i tym samym prowadzi do uprzedmiotowienia skazanego. W tym względzie warto raz jeszcze przytoczyć wyrok ETPC z dnia 4 października 2016 r., w sprawie T.P. i A.T. przeciwko

²⁶ LEX nr 1621694; zob. również decyzja ETPC z dnia 27 września 2011 r. w sprawie Khamtokhu, Lebetskiy, Suzdalev i Aksenchik przeciwko Rosji, skargi nr 60367/08, 11637/09, 48156/09, 961/11, LEX nr 2116810 – opublikowane przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

Węgrom, skarga nr 37871/14, w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 EKPC wskazując, iż w większości państw członkowskich Rady Europy okres, po którym skazany na dożywocie może ubiegać się o przedterminowe, warunkowe zwolnienie, wynosi 25 lat. Wydłużenie tego okresu do 30 lat w praktyce pozbawia więźnia nadziei na zwolnienie, co sprawia, że wymierzona mu kara staje się nieludzka i poniżająca. ETPC wywiódł, że z perspektywy gwarancji wynikającej z art. 3 EKPC skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności powinni mieć prawo do uruchomienia procedury oceny potrzeby dalszego pozbawienia wolności po odbyciu nie więcej niż 25 lat kary, a ponadto w późniejszym okresie - w rozsądnych odstępach czasowych. Dla zachowania owego minimalnego standardu, zgodnie z orzecznictwem ETPC odnoszącym się do kary dożywotniego pozbawienia, wystarczy, że złagodzenie kary jest możliwe *de iure* i *de facto*, nawet jeśli w praktyce więzień będzie musiał ją jednak odbyć w całości²⁷. System prawa winien zostać tak ukształtowany, aby skazany miał hipotetyczną możliwość ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie²⁸.

Wskazać należy, że reguła 103 Europejskich Reguł Więziennych stanowi, że w rygorze przeznaczonym dla więźniów skazanych, sporządza się indywidualne plany odbywania kary, które powinny obejmować między innymi przygotowanie do zwolnienia i ma ona zastosowanie do również osób skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności²⁹. Ponadto, Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy 2003(23) przyjęta w dniu 9 października 2003 r. podkreśla w sposób wyraźny, że skazani na dożywotnie pozbawienie wolności powinni mieć możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia. Na podobnym stanowisku stanął także Komitet

²⁷ A. M. Nowicki, Komentarz do art. 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, (w:) *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. VII, WKP 2017; zob. decyzja Gagarin v. Włochy z 29 kwietnia 2008 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 33290/07.

²⁸ W odniesieniu do obecnie obowiązującego prawa zob. A. Zoll, w: *Kodeks kamy. Część ogólna. Komentarz, t. I*, red. A. Zoll, Warszawa 2007, s. 889.

²⁹ Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy (2006)2 w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, dostęp pod adresem: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>.

Ministrów Rady Europy w Rekomendacji 2003(22) przyjętej w dniu 24 września 2003 r. wskazując, że skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności nie powinni zostać pozbawieni nadziei na zwolnienie.

Wreszcie wprowadzenie art. 77 § 3 i 4 k.k. stoi w sprzeczności ze standardami wynikającymi z orzeczeń ETPC w *Ocalan przeciwko Turcji* (12 maja 2005 r., skarga nr 46221/99³⁰) i wskazanym uprzednio wyroku w sprawie *László Magyar przeciwko Węgrom* (20 maja 2014 r., skarga nr 73593/10), w których wskazano, że kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości uzyskania wcześniejszego zwolnienia stanowi nieludzkie i poniżające traktowanie, a zatem naruszenie art. 3 EKPC oraz z orzeczeniem w sprawie *Harakchiev i Tolumov przeciwko Bułgarii* (8 lipca 2014 r., skarga nr 15018/11 i 61199/12³¹), w ramach którego ETPC wskazał, że uznaniowe prawo łaski przysługujące prezydentowi nie jest wystarczające do zagwarantowania zgodności takich przepisów z art. 3 EKPC.

W swoim orzecznictwie ETPC jest niezwykle konsekwentny, jeśli chodzi o przesłanki wskazujące na naruszenie art. 3 EKPC. Trybunał nie skupia się przy tym na formalnych aspektach odnoszących się do podmiotu wydającego decyzję weryfikacyjną w przedmiocie dalszej konieczności stosowania kary pozbawienia wolności, lecz na jej przesłankach merytorycznych, na walorze informacyjnym takiej decyzji dla osoby chcącej skorzystać z instrumentu, którego skutkiem jest faktyczne skrócenie odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz na możliwości przeprowadzenia wobec takiej decyzji kontroli sądowej.

³⁰ M. A. Nowicki, *Öcalan przeciwko Turcji - wyrok ETPC z dnia 12 maja 2005 r., skarga nr 46221/99*, [w:] M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2005*, Zakamycze, 2006, s. 16, Zakamycze 2006.

³¹ Wyrok ETPC z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie *Harakchiev i Tolumov przeciwko Bułgarii*, skargi nr 15018/11 i 61199/12, LEX nr 1284819 - opublikowany przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

Odnosząc wskazane przesłanki do orzecznictwa ETPC odnotować należy, że w dniu 12 lutego 2008 r. w sprawie Kafkaris przeciwko Cyprowi (skarga nr 21906/04³²) Trybunał orzekł, że dla celów art. 3 EKPC wystarczy, jeśli kara może zostać zredukowana albo *de iure* (na podstawie przepisu), albo *de facto* (na podstawie faktycznych decyzji organu, praktyki dotyczącej ułaskawienia itp.). W tym orzeczeniu wskazano, że z rozwiązań cypryjskich „wynika, że perspektywa zwolnienia więźniów odbywających karę dożywotniego więzienia na Cyprze jest ograniczona, bo każda zmiana kary zależy wyłącznie od swobodnego uznania prezydenta, z zastrzeżeniem zgody prokuratora generalnego. Poza tym rząd sam przyznał się do braków w obowiązującej procedurze. Niezależnie jednak od tego Trybunał nie stwierdził, aby kara dożywotniego więzienia nie mogła być zmieniona. W 1993 r. zostało zwolnionych dziewięciu takich więźniów, a dwóch w 1997 i 2005 r. Wszyscy oni, poza jednym, odbywali kary dożywotniego więzienia. Więzień może skorzystać z takiej możliwości w każdym czasie. W rezultacie nie można było uznać, że skarżący nie miał możliwości zwolnienia”. Orzeczenie z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie Kafkaris przeciwko Cyprowi nie przesądza *in genere* o zgodności systemu zwalniania skazanych w trybie aktu łaski z kary dożywotniego pozbawienia wolności z art. 3 EKPC, a nakazuje poddać system prawa sprawdzeniu, czy takie zwolnienie jest możliwe, a przede wszystkim, czy takie zwolnienia są praktykowane w stopniu, który uzasadnia twierdzenie, że więzień starający się o uzyskanie w tym trybie zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności może racjonalnie oczekiwać, że takie zwolnienie zostanie mu udzielone z uwagi na rozpatrzenie, czy zmiany w życiu osadzonego są tak poważne, a postęp resocjalizacyjny w toku odbywania kary jest tak znaczny, iż oznaczają, że dalsze pozbawienie wolności nie jest uzasadnione z uprawnionych względów penologicznych. Tym samym systemy prawne, w których ułaskawienie nie jest oparte na tych samych przesłankach merytorycznych, które decydują o udzieleniu skazanemu warunkowego zwolnienia oraz w których decyzja o odmowie udzielenia aktu łaski nie jest poddawana kontroli w drugiej instancji,

³² Decyzja ETPC z dnia 11 kwietnia 2006 r., Kafkaris przeciwko Cyprowi, skarga nr 21906/04, LEX nr 479439 - opublikowany przede wszystkim na: www.echr.coe.int.

w tym kontroli sądowej, nie spełniają wymogu kształtowania swojej sytuacji prawnej przez samego skazanego poprzez zmianę postawy.

Zwrócić należy w tym względzie uwagę na rozstrzygnięcie zapadłe w dniu 2 września 2010 r. w sprawie Iorgov (II) przeciwko Bułgarii (skarga nr 36295/02³³). Trybunał wskazał w jego ramach, że: „Nie można spekulować co do tego, czy skarżący zostanie kiedykolwiek uwolniony, a jeżeli tak, to po ilu latach. To do organów władzy należy, a w szczególności do wiceprezydenta, zbadanie w swoim czasie nowej prośby o ułaskawienie oraz podjęcie decyzji, na podstawie istotnych informacji, czy skrócić karę wymierzoną skarżącemu. W świetle informacji będących w jego posiadaniu Trybunał nie może uznać, by zarzut skarżącego, iż nie ma on w praktyce żadnej nadziei na skrócenie wymierzonej mu kary, został dowiedziony ponad uzasadnioną wątpliwość. (...) W związku z tym należy uznać (...), iż w okolicznościach niniejszej sprawy nie zostało wykazane, by skarżący został pozbawiony wszelkiej nadziei na zwolnienie z zakładu karnego. Tym samym nie miało miejsca naruszenie art. 3 Konwencji w tej mierze” (pkt. 58-60 orzeczenia).

Jednocześnie w 2013 r. w wyroku Wielkiej Izby w połączonych sprawach Vinter i in. przeciwko Wielkiej Brytanii (skargi nr 66069/09, 130/10 and 3896/10) wskazano, że: „W kontekście kary dożywotniego więzienia art. 3 musi być interpretowany jako wymagający redukowalności wymierzonej kary w sensie istnienia możliwości ponownej oceny pozwalającej władzom rozważyć, czy zmiany w życiu więźnia i postęp w kierunku resocjalizacji w trakcie wykonywania kary były na tyle znaczące, że dalsze pozbawienie wolności nie mogło być już usprawiedliwione z uprawnionych względów penologicznych”. Co istotne, zdaniem Trybunału: „Ocena taka jest zdarzeniem przyszłym z konieczności następującym po wydaniu wyroku, nie można jednak skazanego na karę dożywotniego więzienia zmuszać do czekania przez nieokreśloną liczbę lat na możliwość postawienia zarzutu, że warunki prawne odbywania przez niego

³³ Wyrok ETPC z 2.09.2010 r., 36295/02, IORGOV (II) v. BUŁGARIA, LEX nr 599286.

kary nie spełniają wymagań art. 3. Byłoby to sprzeczne zarówno z zasadą pewności prawnej jak i ogólnymi zasadami dotyczącymi statusu pokrzywdzonego w rozumieniu tego terminu zawartego w art. 34 Konwencji". Ważne jest podkreślenie poglądu Trybunału, że: „w przypadku, gdy wyrok w momencie jego wydania, był zgodnie z prawem nieredukowalny, nie można oczekiwać od więźnia wysiłków w kierunku resocjalizacji. Nie wie on bowiem, czy w nieokreślonej przyszłości może pojawić się mechanizm umożliwiający mu, dzięki postępom resocjalizacji, ubieganie się o zwolnienie. Skazany na karę dożywotniego więzienia musi wiedzieć od początku, co powinien w tym kierunku robić i pod jakimi warunkami mógłby być zwolniony oraz kiedy może oczekiwać ponownej oceny wyroku albo kiedy mógłby się jej domagać. W rezultacie, jeśli prawo krajowe nie zapewnia żadnego mechanizmu ani możliwości ponownej oceny kary dożywotniego więzienia, niezgodność z art. 3 z tego powodu powstaje już w chwili jej wymierzenia, a nie dopiero później, w trakcie jej odbywania.”.

Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że po orzeczeniu kary dożywotniego pozbawienia wolności należy dokonywać okresowych kontroli pozwalających ocenić, czy nie doszło do istotnych zmian w życiu skazanego sprawiających, że kara ta straciła uzasadnienie, przy czym wskazał, że popiera wprowadzenie mechanizmu, który zapewniałby dokonanie pierwszej takiej kontroli nie później niż 25 lat po wymierzeniu kary dożywotniego pozbawienia wolności, z dalszymi okresowymi kontrolami w latach późniejszych. Jak stwierdził, tam, gdzie prawo krajowe nie przewiduje możliwości takiej kontroli, kara dożywotniego pozbawienia wolności nie będzie odpowiadać standardom art. 3 EKPC.

W wyroku z dnia 20 maja 2014 r., w sprawie Magyar przeciwko Węgrom (skarga nr 73593/10³⁴), Trybunał wskazał, że: „Ustawodawstwo krajowe nie zobowiązuje władz ani prezydenta republiki do oceny, w każdym przypadku złożenia przez więźnia wniosku o zwolnienie, czy dalsze pozbawienie wolności jest uzasadnione lub uprawnione ze

³⁴ Wyrok ETPC z 20.05.2014 r., 73593/10, MAGYAR v. WĘGRY, LEX nr 1460574.

względów penologicznych. Mimo iż władze mają ogólny obowiązek gromadzenia informacji o więźniu i załączania ich do wniosku o ułaskawienie, prawo nie zawiera żadnych konkretnych wskazówek co do tego, jakie kryteria lub warunki winny zostać wzięte pod uwagę przy gromadzeniu i organizowaniu takich szczegółów osobistych oraz przy dokonywaniu oceny wniosku. Ani minister sprawiedliwości, ani prezydent republiki nie są zobowiązani do uzasadnienia swych decyzji dotyczących takich wniosków". Na tle tak zarysowanego stanu prawnego Trybunał przyjął, że „nie jest przekonany, by instytucja prezydenckiego prawa łaski jako taka (bez uzupełnienia jej możliwością warunkowego zwolnienia), oraz jej obecne uregulowanie pozwalały jakiegokolwiek więźniowi na uzyskanie wiedzy co do tego, co więzień ten musi zrobić, by jego wniosek o zwolnienie został uwzględniony, i na jakich warunkach". Zdaniem Trybunału uregulowanie takie „nie gwarantuje prawidłowego zważenia zmian i postępów resocjalizacyjnych poczynionych przez osadzonego, bez względu na ich powagę. Trybunał nie został zatem przekonany, by w chwili obecnej kara dożywotniego pozbawienia wolności wymierzona skarżącemu mogła być postrzegana jako kara podlegająca skróceniu dla celów art. 3 Konwencji.”.

W wyroku w połączonych sprawach Harachiev i Tolumov przeciwko Bułgarii (skargi nr 15018/11 i 61199/12³⁵) wskazano, że w 2012 r. zapadł wyrok bułgarskiego trybunału konstytucyjnego wskazujący na kryteria ułaskawienia, zaś prezydent tego państwa powołał komisję do spraw ułaskawień, której zalecenia uwzględniały orzecznictwo sądów międzynarodowych. Te okoliczności były dla Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wystarczające, aby przyjąć, że kara dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia stała się karą *de facto* redukowalną (punkt 261 uzasadnienia). Z wyroku tego wprost wynika, że możliwość redukcji oparta wyłącznie na prezydenckim ułaskawieniu może być w ocenie Europejskiego Trybunału Praw

³⁵ Decyzja ETPC z 19.02.2013 r., 15018/11, HARAKCHIEV I TOLUMOV v. BUŁGARIA, LEX nr 1284819.

Człowieka formą wystarczającą i zgodną z konwencją, jeżeli są przy tym spełnione określone warunki.

W odniesieniu do dalszych losów wskazanej wyżej sprawy Vinter i in. przeciwko Wielkiej Brytanii należy wskazać, że Brytyjski Court of Appeal — Sąd Odwoławczy, najwyższy organ sądowy Anglii i Walii — odrzucił wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tej sprawie. W wyroku z dnia 18 lutego 2014 r. (połączone sprawy Ian McLoughlin i Lee Newell) Sąd Odwoławczy, w specjalnie utworzonym pięcioosobowym składzie, uznał, że nie zachodzi potrzeba zmiany prawa brytyjskiego, gdyż Wielka Izba Europejskiego Trybunału Praw Człowieka była w błędzie, stwierdzając, że prawo Anglii i Walii nie daje możliwości redukcji kary dożywocia. Brytyjski Sekretarz Stanu (czyli odpowiednik ministra spraw wewnętrznych) może bowiem ułaskawić skazanego, zwłaszcza z powodów humanitarnych, po odbyciu przez niego 25 lat kary. Oznacza to, że skazany nie zostaje pozbawiony nadziei, że opuści zakład karny. Minister może skorzystać z prawa łaski, jeśli zaistniały wyjątkowe okoliczności. Rodzaju tych okoliczności prawo nie określa, zaś ich zaistnienie musi wykazać skazany. Minister ułaskawia skazanego, jeśli dojdzie do wniosku, że te wyjątkowe okoliczności uzasadniają zwolnienie z zakładu karnego z przyczyn humanitarnych, które to określenie jest interpretowane zgodnie z art. 3 EKPC. Decyzja ministra jest zaskarżalna, a zatem poddawana kontroli sądowej. Ten mechanizm - w ocenie Sądu Odwoławczego - jest zaś wystarczający dla kontroli orzeczeń i oznacza, że skazani mogą żywić nadzieję na zwolnienie. Z uwagi na to, wymierzane w Anglii i Walii wyroki dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia są zgodne z art. 3 EKPC.

Wskutek wyroku brytyjskiego Sądu Odwoławczego Europejski Trybunał Praw Człowieka zmienił stanowisko wyrażone w wyroku Vinter przeciwko Wielkiej Brytanii. Do modyfikacji stanowiska doszło w przytoczonej już wyżej sprawie Hutchinson przeciwko

Wielkiej Brytanii (skarga 57592/08), gdyż zarówno w wyroku I instancji³⁶, jak w wyroku Wielkiej Izby z 17 stycznia 2017 r., Trybunał stwierdził, że dla oceny redukowalności kary dożywocia najważniejsza jest sama możliwość redukcji kary, a bez znaczenia pozostaje, czy redukcji tej dokonuje sąd, czy organ władzy wykonawczej. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał stanowisko brytyjskiego Sądu Odwoławczego za przekonujące. Jak orzekł, treść wyroku w sprawie Vinter wynikała z tego, że Europejski Trybunał Praw Człowieka nie był pewien, czy przesłanki ułaskawienia w prawie brytyjskim są zgodne z art. 3 Konwencji, lecz Sąd Odwoławczy wyjaśnił tę kwestię. Reasumując, Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że prawo brytyjskie, w którym jedyną możliwość redukcji kary dożywocia stanowi *de facto* ułaskawienie przez organ wykonawczy, które to ułaskawienie poddawane jest kontroli sądowej, spełnia wymogi art. 3 ETPC.

Stanowisko wyrażone w sprawach przeciwko Bułgarii i Wielkiej Brytanii zostało podtrzymane w orzeczeniu w sprawie przeciwko Litwie. Zagadnieniem, które Trybunał badał w wyroku z dnia 23 sierpnia 2017 r. w wyroku w sprawie Matiosaitis i in. przeciw Litwie (skarga nr 22662/13 i in.³⁷) nie była kwestia instytucji, która wydaje decyzję redukującą wykonanie kary dożywotniego pozbawienia wolności, a merytoryczne przesłanki takiej decyzji, jej uzasadnienie oraz możliwość jej zaskarżenia do sądu. Trybunał orzekł bowiem, że ułaskawienie w prawie litewskim przypomina łaskę królewską, tak więc nie może być uznane za mechanizm prawny dla oceny bieżącej sytuacji skazanego (punkt 173 wyroku). Trybunał wskazał w ramach tego orzeczenia, że: „Skarżący podnosili, że wobec braku powodów, jakie podano im w przypadku odmowy ich próśb o ułaskawienie, nie mieli wskazówek, w jakie działania wskazujące na zmianę ich postawy mają podjąć, aby przekonać Prezydenta do ich ułaskawienia”. Trybunał podkreślił w ramach tego orzeczenia, że możliwość uwzględnienia znaczących zmian w postawie więźnia była kluczowa dla jego ustaleń w sprawie *Vinter i Inni*. Trybunał wskazał przy tym, że: „zgodnie z prawem litewskim ani Komisja ds. ułaskawień, ani

³⁶ Wyrok ETPC z 3.02.2015 r., 57592/08, HUTCHINSON v. WIELKA BRYTANIA, LEX nr 1621694.

³⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173623>.

Prezydent Republiki nie są zobowiązani do podawania powodów, dla których prośba o ułaskawienie skazanego na dożywocie została odrzucona (por. wyrok w sprawie *Hutchinson*, § 51)". Ponadto Trybunał uznał „za jasne, że ze względu na zasadę podziału władzy dekrety Prezydenta o ułaskawieniu nie podlegają kontroli sądowej (por. wyrok w sprawie *Hutchinson*, § 52). Przede wszystkim nie mogą być one kwestionowane bezpośrednio przez więźniów.". W wyroku tym wskazano, że: „Jeśli chodzi o kwestię przejrzystości pracy Komisji Ułaskawień, Trybunał przypomina, że badał podobną kwestię w sprawie Harakchieva i Tolumova (cyt. powyżej). W tamtej sprawie Trybunał zauważył, że w Bułgarii Komisja ds. Ułaskawień w swojej pracy musi wyraźnie uwzględnić między innymi odpowiednie orzecznictwo sądów międzynarodowych i innych organów w sprawie interpretacji i stosowania międzynarodowych instrumentów praw człowieka obowiązujących w tym zakresie kraju, aby ocenić, czy dalsze pozbawienie wolności więźnia znajduje oparcie w uzasadnionych względach penologicznych. Aby zwiększyć przejrzystość procedury ułaskawienia, Komisja publikuje także kompleksowe sprawozdania z działalności, w których podsumowuje powody swoich zaleceń w poszczególnych przypadkach dla organu wykonującego prawo ułaskawienia, a także odpowiednie informacje statystyczne". Trybunał podkreślił przy tym, że: „(...) na Litwie żadne tego typu informacje nie są podawane do wiadomości publicznej, z wyjątkiem ogólnego zarysu kryteriów mających znaczenie dla rozpatrywania próśb o ułaskawienie (zob. paragraf 78 powyżej), aby wykazać, w jaki sposób – jeśli w ogóle – kryteria te są stosowane przez Prezydenta w praktyce" oraz że zalecenia komisji do spraw ułaskawień nie są prawnie wiążące dla Prezydenta".

W wyroku z dnia 13 czerwca 2019 r. w sprawie Marcello Viola przeciwko Włochom (skarga nr 77633/16³⁸) ETPC orzekał w oparciu o włoski stan prawny, w którym przewidziano dla osoby skazanej na karę dożywocia możliwość warunkowego zwolnienia, lecz pod warunkiem współpracy z organami ścigania. Trybunał uznał ten warunek za niezgodny z Konwencją. Można tu wspomnieć, że wyrok dotyczył jednego z

³⁸ Wyrok ETPC z 13.06.2019 r., 77633/16, MARCELLO VIOLA v. WŁOCHY, LEX nr 2680973.

przywódców mafii. Jednocześnie ETPC podtrzymał pogląd, że państwo powinno zagwarantować osobie skazanej na dożywocie możliwość ponownego zbadania wymierzonej kary w celu ustalenia, czy w trakcie odbywania kary osadzony zmienił się i dokonał postępu na drodze ku resocjalizacji w takim stopniu, że pozbawianie go wolności nie jest już dłużej uzasadnione w oparciu o uprawnione względy penologiczne, podczas gdy skazany powinien wiedzieć, co ma zrobić, by zakwalifikować się do zwolnienia i jakie warunki się z tym wiążą.

Podsumowując powyższe przyjąć należy, że wbrew twierdzeniom zawartym w przywołanej odpowiedzi Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 sierpnia 2023 r. (DLPK-I.053.5.2023) na wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 5 maja 2023 r. (II.510.1043.2021.PZ), rozwiązania z art. 77 § 3 i 4 k.k. oraz z art. 78 § 3 k.k. pozostają w sprzeczności z gwarancjami wynikającymi art. 3 EKPC. Analiza orzeczeń ETPC wskazuje, że w przypadku kary dożywotniego pozbawienia wolności skazany powinien mieć możliwość zainicjowania procedury weryfikacyjnej w zakresie konieczności dalszego wykonywania kary przynajmniej po upływie 25 lat kary, merytoryczne przesłanki decyzji zapadłym w wyniku tej procedury winny być oparte na względach penologicznych i humanitarnych, zaś sama decyzja winna mieć charakter zaskarżalny.

Dalej idące zastrzeżenia budzi treść art. 23 wskazanej ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: „W sprawach, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy kara pozbawienia wolności nie została wykonana, do osób warunkowo zwolnionych oraz osób odbywających karę pozbawienia wolności stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 o warunkowym zwolnieniu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”. Rozwiązanie to jest zbliżone do art. 14 pkt 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny³⁹: „W sprawach zakończonych prawomocnym wyrokiem, w których kara nie została

³⁹ Dz. U. Nr 88, poz. 554 z późn. zm.

wykonana: (4.) do osób warunkowo zwolnionych, jak również do osób odbywających kary pozbawienia wolności stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu karnego o warunkowym zwolnieniu”, którego dotyczy uchwała całej izby Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt I KZP 15/98⁴⁰. Co istotne, w ramach rzeczony uchwały Sąd Najwyższy wskazał, że „może jedynie, stosując przyjęte w praktyce i teorii prawa metody wykładni, udzielić odpowiedzi, jaka jest rzeczywista treść normy prawnej” oraz że „wskazane przez Rzecznika Praw Obywatelskich sygnały, dotyczące ewentualnej negatywnej oceny treści normy, mogłyby natomiast stanowić asumpt do zmiany ustawy, w wyniku wystąpienia przez uprawniony podmiot z inicjatywą legislacyjną”. Odnotować należy, że Sąd Najwyższy całkowicie bezrefleksyjnie, w tym bez podania jednego argumentu za postawioną tezę, przyjął, że art. 7 EKPC oraz art. 15 ust. 1 zd. drugie i trzecie MPPOiP mają zastosowanie tylko do konsekwencji popełnienia przestępstwa, nie zaś do fazy orzekania w postępowaniu wykonawczym. Pozwoliło to Sądowi Najwyższemu na całkowite pominięcie konsekwencji płynących z art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, które stanowią, że „Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy oraz że „Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową”. Sąd Najwyższy dostrzegł wprawdzie wyraźną sprzeczność pomiędzy zakresem normowania art. 14 pkt 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny, a zakresem normowania art. 7 EKPC oraz art. 15 ust. 1 zd. drugie i trzecie MPPOiP, lecz mylnie przyjął, że zakresy zastosowania wskazanych regulacji nie pokrywają się. Ponadto z niewysłowionych w uchwale względów Sąd Najwyższy skupił się na zasadzie *lex mitior agit* i pominął w swoich rozważaniach zasadę *lex severior retro non agit* wysłowioną w art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji RP. Wprowadzenie surowszych przesłanek dla skorzystania przez skazanego z

⁴⁰ LEX nr 34591.

warunkowego przedterminowego zwolnienia nie łączy się przecież z zasadą *lex mitior agit*, która znalazłaby zastosowanie, gdyby przesłanki te, po czynie sprawcy, zostały zmienione na łagodniejsze. Warto odnotować, że wprost błąd ten został przejęty za uchwałą całej izby Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt I KZP 15/98, do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt V KK 160/13⁴¹, w ramach którego przyjęto, że „wyłączenie zasady *lex mitior* przy wprowadzeniu do ustawy nowych, mniej korzystnych dla skazanego przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia i odwołania warunkowego zwolnienia nie narusza stosownych postanowień Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (art. 7 ust. 1 zd. 2), ani Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 15 ust. 1 zd. 2). Gwarancje tam zawarte nie dopuszczają wymierzenia kary surowszej od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony. Czym innym jest natomiast wprowadzenie innych ustawowych zasad zwalniania z reszty kary, ale i odwoływania tego zwolnienia, choćby były one bardziej restrykcyjne.”.

Dla pełnego obrazu poglądów Sądu Najwyższego wyrażonych w postanowieniu z dnia 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt V KK 160/13, warto przytoczyć także twierdzenie, że jakkolwiek fundamentalną zasadą prawa karnego jest, że zmiana ustawy nie może działać na niekorzyść sprawcy (*lex severior retro non agit*), tak, w ocenie Sądu Najwyższego, dotyczy ona tylko orzekania o odpowiedzialności sprawcy przestępstwa na podstawie przepisów Kodeksu karnego. Sąd Najwyższy za tak postawioną tezę wskazał, że: „Brzmienie art. 4 § 1 k.k. operuje pojęciami „czas popełnienia przestępstwa” i „czas orzekania”. Jest oczywiste i wynikające z samego zakresu normowania przepisami Kodeksu karnego, że czas orzekania w rozumieniu tego przepisu odnosi się do orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej sprawcy za popełniony czyn. Norma wyrażona w tym przepisie nie znajduje automatycznego, prostego zastosowania w postępowaniu karnym wykonawczym, które rządzi się autonomicznymi co do zasady

⁴¹ LEX nr 1362629.

regulacjami. (...) Zasada wyrażona w art. 4 § 1 k.k. nie ma zastosowania w postępowaniu wykonawczym przy orzekaniu w przedmiocie warunkowego zwolnienia, a tym bardziej przy odwołaniu warunkowego zwolnienia. Warunkowe zwolnienie nie jest bezpośrednim następstwem popełnienia przez sprawcę przestępstwa, lecz jak podkreśla się w doktrynie i orzecznictwie, wyraża się w złagodzeniu skutków skazania”.

Zauważyć należy, że w ramach uchwały całej izby Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt I KZP 15/98, brak jest właściwej wykładni art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, zaś w ramach postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt V KK 160/13, art. 42 ust. 1 Konstytucji RP został całkowicie pominięty, tak w ramach obu orzeczeń nie ma nawet słowa o zasadzie demokratycznego państwa prawnego wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP i leżącej u jej podstaw zasadzie lojalności państwa wobec obywateli ujmowanej niekiedy jako zasada ochrony zaufania obywatela do państwa. Tymczasem wykładnia przepisów ustawowych przeprowadzona w obu orzeczeniach, której efektem jest uszczerbek w zasadzie zaufania obywatela do państwa, jest wykładnią sprzeczną z Konstytucją RP.

Na poglądach recypowanych z doktryny prawa karnego do uchwały całej izby Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt I KZP 15/98, rozstrzygnięcie oparł Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99⁴², w którym przesądził, że art. 14 pkt 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554; zm.: Nr 160, poz. 1083; z 1998 r. Nr 113, poz. 715) jest zgodny z art. 2, 31 ust. 3, art. 42 ust. 1 i nie jest niezgodny z art. 48, 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz że art. 78 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks Karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553; zm: Nr 128, poz. 840; z 1999 r. Nr 64, poz. 729, Nr 83, poz. 931) nie jest niezgodny z art. 2, 31 ust. 3, art. 42 ust. 1, art. 48, 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

⁴² LEX nr 41216.

W uzasadnieniu tego orzeczenia czytamy, że mając na względzie, że kwestionowane przez skarżących przepisy dotyczą zasad stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia i tym samym nie wkraczają w zakres zasady *nullum crimen sine lege*, Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 14 pkt 4 p.w.k.k. z 1997 r.⁴³ oraz art. 78 k.k. jest zgodny z art. 2 Konstytucji RP, a w szczególności z zasadą niedziałania prawa wstecz oraz z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego niezasadny jest tym samym zarzut dotyczący naruszenia przez kwestionowane przepisy zasady zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa. Zasada ta należy niewątpliwie do kanonu zasad składających się na pojęcie państwa prawnego w znaczeniu, w jakim pojęcie to występuje w art. 2 Konstytucji RP. Przestrzeganie tej zasady ma szczególne znaczenie w sytuacji, w której ma miejsce zmiana dotychczas obowiązujących przepisów, zwłaszcza zaś tych, które już znalazły zastosowanie jako czynnik kształtujący sytuację prawną ich adresatów. U podstaw poglądu Trybunału Konstytucyjnego leży przekonanie, że przepisy zawierające warunki formalne do ubiegania się o warunkowe zwolnienie, w tym art. 91 k.k. z 1969 r.⁴⁴ i nowowprowadzony art. 78 k.k., nie współtworzą sytuacji prawnej obywatela na tyle dookreślonej, że może być mowa o ochronie prawa nabytego w rozumieniu art. 2 Konstytucji RP, w tym ochronie prawa do warunkowego przedterminowego zwolnienia. W zakresie zaś art. 14 pkt 4 p.w.k.k. z 1997 r. Trybunał Konstytucyjny oparł rozstrzygnięcie o już ówczesnie budzący wątpliwość pogląd, że sądy nie powinny kierować się przesłankami formalnymi warunkowego przedterminowego zwolnienia przy wymiarze kary, a tym samym, że warunkowe przedterminowe zwolnienie nie jest bezpośrednią konsekwencją skazania.

⁴³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554 z późn. zm.; dalej: p.w.k.k. z 1997 r.).

⁴⁴ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.; dalej: k.k. z 1969 r.).

Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że ustawodawca wyraził wolę stosowania wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności nowych zasad, zachowując skuteczność orzeczeń wydanych przed 1 września 1998 r. Trybunał Konstytucyjny przyjął, że „nie jest uprawniony do oceny przyjętych rozwiązań, stanowiących środek polityki kryminalnej. W tym zakresie swobody ustawodawcy nie można kwestionować, pod warunkiem, że mieści się w ramach gwarancji konstytucyjnych. Obywatel podejmując określone działania powinien móc przewidzieć skutki prawne, jakie z tym działaniem są związane, aby móc dobrze ocenić ich konsekwencje. Szczególne znaczenie ma to założenie na gruncie prawa karnego. Związane jest to z funkcjami, jakie prawo karne ma do spełnienia, m.in. z funkcją gwarancyjną prawa karnego, która ma chronić przed karaniem za czyny, które w momencie popełnienia nie były przez prawo zabronione oraz z funkcją prewencyjną prawa karnego”. Trybunał Konstytucyjny wskazał przy tym, że: „Respektując zasadę pewności prawa, ustawodawca wskazuje czyny, których popełnienie będzie rodziło dla sprawcy określone konsekwencje. Jeśli działanie jest karalne, to jest zagrożone dokładnie określoną karą. Modyfikacja przepisów dotyczących zasad warunkowego przedterminowego zwolnienia nie wkracza w zakres omawianej gwarancji. Środkiem reakcji prawno-karnej na popełnione przestępstwo była w przypadku skarżących kara pozbawienia wolności. Zastosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia następuje nie w fazie orzekania, lecz w stadium późniejszym, w fazie wykonawczej i pełni szereg funkcji, m.in. ułaskawienia i darowania kary. Skazani nie mogą oczekiwać niezmienności regulacji, której stosowanie nie ma już bezpośredniego związku z wymiarem kary, ale ze sposobem jej wykonywania i ze swej istoty działa na korzyść skazanego”. Z tych względów Trybunał Konstytucyjny uznał, że kwestionowane przepisy nie naruszają zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa.

Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego argumentację Sądu Najwyższego przedstawioną w uchwale całej izby Sądu Najwyższego - Izby Karnej z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt I KZP 15/98, należy uznać za trafną. Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu

rozstrzygnięcia zapadłego w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99, wskazał, że „Trudno przyjąć, że w chwili orzekania o karze sąd „wkalkulowuje” potencjalną możliwość skorzystania z instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia. Informacja o osobowości sprawcy przestępstwa w chwili orzekania nie przesądza o tym, w jaki sposób oddziałuje na sprawcę odbywanie kary. Ponieważ warunkowe zwolnienie jest instytucją wykonania kary, to wynika z tego, że sąd wymierzając karę nie powinien brać pod uwagę przy wyborze rodzaju i stopnia dolegliwości kary możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia. Jedynie w myśl art. 77 § 2 kk, można indywidualnie ukształtować ograniczenia zastosowania tej instytucji odbiegające na niekorzyść skazanego w stosunku do przyjętych przez ustawę”. Nadto zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, wyrażonym w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99, zasada *lex mitior agit* nie stanowi zasady rangi konstytucyjnej.

Odnotować należy zdanie odrębne sędziego TK Lecha Garlickiego do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99, w ramach którego wskazano, że przez wprowadzenie art. 78 k.k. doszło „do zmiany sytuacji prawnej skazanych, *de facto* oznaczającej zaostrenie już orzeczonej kary”. W ocenie sędziego TK Lecha Garlickiego „(...) nie ulega wątpliwości, że konstytucyjnie niedopuszczalne byłoby orzekanie kary więzienia na czas nieokreślony”. W zdaniu odrębnym wskazano, że Trybunał Konstytucyjny przyjmując brak prawa podmiotowego do warunkowego przedterminowego zwolnienia pominął ten o to aspekt tej instytucji, że: „(...) po upływie pewnego okresu kary pojawia się (podmiotowe) prawo skazanego do ubiegania się o to zwolnienie. Tym samym okres odbywania kary jest podzielony na dwa odrębne odcinki czasowe: pierwszy, który skazany musi w sposób bezwzględny odbyć i drugi, w którym skazany może (ma prawo) ubiegać się o warunkowe zwolnienie”. Sędzia TK Lech Garlicki zaznacza przy tym, że: „Nie jest oczywiście obowiązkiem władz państwowych udzielenie owego zwolnienia, ale jest ich obowiązkiem rozpatrzyć wniosek skazanego w przewidzianej prawem procedurze i z zachowaniem odpowiednich gwarancji oraz podjąć decyzję wolną od arbitralności czy dyskryminacji, a uzasadnioną interesem

społecznym w prowadzeniu określonej polityki kryminalnej. Z tego więc punktu widzenia nie można procedurze warunkowego zwolnienia odmawiać wszelkiego związku z prawami podmiotowymi skazanego, tyle tylko, że prawa te mają charakter proceduralny, stanowiąc swego rodzaju „prawo do szansy” na wcześniejsze zwolnienie”

W przekonaniu sędziego TK Lecha Garlickiego owo „prawo do szansy”, czyli podmiotowe prawo skazanego do sądowej weryfikacji postępów w resocjalizacji, jest jednym „ze składowych elementów kary, bo już od dnia jej orzeczenia skazany orientuje się, jaką jej część będzie musiał spędzić w więzieniu, a od jakiego momentu pojawi się możliwość odzyskania wolności”. W zdaniu odrębnym zostało wyrażone stanowisko, że „w kategoriach ochrony praw nabytych (...) można mówić o istnieniu ekspektatywy maksymalnie ukształtowanej, bo już z dniem uprawomocnienia się wyroku skazującego, wiadoma staje się data, gdy pojawi się prawo skazanego do ubiegania się o warunkowe zwolnienie”. W ocenie sędziego TK Lecha Garlickiego „(...) problem należy rozpatrywać nie tyle w kategoriach ochrony praw nabytych, co na tle zasady *nulla poena sine lege*, gwarantowanej przez art. 42 ust. 1 Konstytucji. Elementami kary jest bowiem nie tylko czas jej trwania, ale i wszystkie te elementy jej wykonania, które - w momencie skazania - są przewidziane w sposób kategoryczny przez przepisy ustawowe. Skoro zaś sposób ukształtowania warunkowego zwolnienia rzutuje na czas trwania kary, bo w każdym razie wskazuje, jaka jej część musi zostać w sposób bezwzględny odbyta, to nie wydaje się, by można było - jak to czyni Trybunał Konstytucyjny - traktować warunkowe zwolnienie tylko jako element wykonania kary i całkowicie odrywać je od samej treści tej kary”. Zupełnie trafnie argumentuje w tym względzie sędzia TK Lech Garlicki, że: „Tak samo więc, jak konstytucyjnie niedopuszczalne byłoby wydłużenie czasu trwania już orzeczonych kar, niedopuszczalne jest też - następcze - odsunięcie w czasie momentu, w którym pojawia się szansa warunkowego zwolnienia”, gdyż jest ono „równoznaczne z zaostrzeniem kary”.

Sędzia TK Lech Garlicki w zdaniu odrębnym wyraził pogląd, że: „Z tych samych względów można mówić o naruszeniu art. 2 konstytucji i wynikającej z niego zasady ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przezeń prawa”, gdyż: „W omawianym tu uregulowaniu mamy do czynienia z klasycznym przypadkiem zmiany „reguł gry” już w trakcie trwania stosunku prawnego, powodującymi, że pojawienie się prawa do ubiegania się o warunkowe zwolnienie zostało - w trakcie trwania kary - odsunięte w czasie o wiele miesięcy lub nawet lat”. Podzielić należy argumenty sędziego TK Lecha Garlickiego, że: „Takie działania są niedopuszczalne w państwie prawa, które ma obowiązek szanowania ustalanych przez siebie reguł, zwłaszcza gdy chodzi o dziedzinę tak drastycznego ograniczenia praw jednostki, jaką jest kara pozbawienia wolności”. Sędzia TK Lech Garlicki dodaje przy tym, że: „Skoro jednak ktoś został niegdyś skazany na karę pozbawienia wolności o określonym kształcie, to następnie modyfikowanie tego kształtu i odsuwanie w czasie proceduralnej szansy wyjścia na wolność, stanowi moim zdaniem konstytucyjnie niedopuszczalne zaostrożenie tej kary”.

Odnosić należy również zdanie odrębne sędziego TK Stefana J. Jaworskiego do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt SK 21/99, w zakresie w jakim Trybunał Konstytucyjny uznaje, że kwestionowany art. 14 pkt 4 przepisów wprowadzających kodeks karny z 1997 r. jest zgodny z art. 2 i 42 ust. 1 Konstytucji RP. W ocenie sędziego TK Stefana J. Jaworskiego „(...) przedterminowe zwolnienie jest zarówno instytucją prawa karnego-materialnego, jak i penitencjarnego.”. Zdaniem sędziego TK Stefana J. Jaworskiego „Zmiana reguł gry wobec obojga skarżących godzi w określoną w art. 2 konstytucji gwarancję bezpieczeństwa prawnego. Byłoby doprawdy niesłychanym paradoksem, gdyby w procesie resocjalizacji skazanego organy państwa domagały się od niego respektowania porządku prawnego jako zasadniczego elementu tego procesu, a tymczasem same nie respektowałyby konstytucyjnych nakazów stanowienia lub stosowania ustanowionych dla tego skazanego reguł prawnych”.

Wbrew poglądom wyrażonym w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99, przyjąć należy, art. 23 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁴⁵, który stanowi, że „W sprawach, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy kara pozbawienia wolności nie została wykonana, do osób warunkowo zwolnionych oraz osób odbywających karę pozbawienia wolności stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 o warunkowym zwolnieniu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.”, a którego konsekwencją jest wsteczne zmodyfikowanie okresów wymaganych dla złożenia przez skazanego wniosku o zastosowanie wobec niego warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności pozostaje w sprzeczności z zasadą *nullum crimen sine lege*, w tym z zasadą *lex severior retro non agit*, wyrażoną w art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 15 ust. 1 MPPOiP i art. 7 ust. 1 EKPC.

Istota problemu tkwi w ocenie, czy pozostaje w zgodzie z Konstytucją stosowanie nowych przepisów Kodeksu karnego o warunkowym zwolnieniu w stosunku do wszystkich osób odbywających kary pozbawienia wolności na podstawie prawomocnych wyroków, wydanych przed wejściem w życie projektowanych rozwiązań.

W literaturze znaleźć można bowiem pogląd, że okresy minimalne związane z możliwością ubiegania się o warunkowe zwolnienie „decydują praktycznie o dolegliwości kary wymierzanej”⁴⁶. Formalne warunki ubiegania się przez skazanego o warunkowe przedterminowe zwolnienie współkształtują rodzaj kary pozbawienia wolności, a tym samym stanowią nierozłączny jej element⁴⁷. W ocenie E. Morawskiej „poprzez zmianę wymiaru (czasu) kary, w szczególności tego, który skazany musi odbyć (w tym wypadku - wydłużenie *quantum* kary uprawniającego do ubiegania się o

⁴⁵ Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.

⁴⁶ W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997 r.: idea i rzeczywistość*, CzPKiNP 2007, z. 1, s. 127.

⁴⁷ P. Zakrzewski, *Rodzajowość kar w Kodeksie karnym z 1997 r. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 3 marca 2009 r. (I KZP 30/08)*, CzPKiNP 2009, z. 2, s. 164-165.

warunkowe zwolnienie [stosownie do art. 14 pkt 4 przepisów wprowadzających Kodeks karny], co oznaczało odsunięcie w czasie momentu, w którym skazany miałby szansę uzyskać takie zwolnienie), doszło do zaostrzenia kary w trakcie jej wykonania. Jest to, tak samo zresztą jak wydłużenie czasu trwania już orzeczonej kary, konstytucyjnie niedopuszczalne, gdyż oznacza naruszenie zasady *nulla poena sine lege*⁴⁸. W ocenie D. Dudka „art. 14 pkt 4 przepisów wprowadzających kodeks karny narusza ogólny zakaz retroakcji, wynikający z art. 2 Konstytucji RP.”⁴⁹. W ocenie W. Wróbla, z uwagi na to, że doszło do określonego ograniczenia w zakresie praw i wolności konstytucyjnych jednostki na podstawie prawomocnego orzeczenia sądowego, należy przyjąć, że nie sposób realizacji tego ograniczenia wyłączyć spod gwarancyjnych zasad konstytucyjnych, w szczególności zakazu retroaktywności, ochrony praw nabytych oraz ochrony zaufania do stabilności prawa⁵⁰. Autor ten uznał za błędne stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w wyroku z dnia 10 lipca 2000 r. sygn. akt SK 21/99, w którym Trybunał ograniczył treść art. 42 ust. 1 Konstytucji wyłącznie do kwestii orzekania o winie i karze oraz „rzutował” zakres zastosowania tego przepisu także na treść zasady zaufania (i retroaktywności), jaką można wyprowadzić z art. 2 Konstytucji RP. W ocenie W. Wróbla w żadnym wypadku, nie można *a priori* wyłączyć spod zakresu tych ostatnich zasad regulacji prawnych odnoszących się do kwestii wykonywania orzeczonej kary⁵¹.

Wydaje się zatem, że na gruncie art. 2 Konstytucji RP można mówić o prawie skazanego do kary nie surowszej niż ta, która została ukształtowana w chwili uprawomocnienia się wyroku, w ramach którego karę tę orzeczono. W. Wróbel zaproponował, aby w perspektywie warunkowego zwolnienia ochroną gwarancyjną objąć moment

⁴⁸ E. Morawska, *Glosa do wyroku TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99*, *Kwartalnik Prawa Publicznego* 2001, z. 3, s. 317 i n.

⁴⁹ D. Dudek, *Glosa do wyroku TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99*, *Przegląd Sejmowy* 6/2001, s. 82 i n.

⁵⁰ W. Wróbel, *Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym*, Kraków 2003, s. 639.

⁵¹ W. Wróbel, *Zmiana normatywna ...*, s. 639.

uprawomocnienia się orzeczenia skazującego⁵². W najnowszej literaturze przedmiotu w oparciu o analizę m. in. z art. 7 ust. 1 EKPC i art. 15 ust. 1 MPPOiP wywodzi się, że zastosowanie reguł intertemporalnych norm prawa karnego wykonawczego winno być oparte nie w oparciu o popełnienie przez sprawcę czynu zabronionego, lecz na czasie uprawomocnienia się wyroku podlegającego wykonaniu⁵³. Taka perspektywa nie była dotychczas przedmiotem analizy orzecznictwa, w tym przedmiotem rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego. Wskazana perspektywa wynika wprost z art. 2 Konstytucji RP, który funkcjonalnie związany jest z zasadami pewności i bezpieczeństwa prawnego oraz ochrony zaufania do państwa i prawa.

Zmiana dolegliwości kary już po uprawomocnieniu się wyroku musi budzić uzasadnione wątpliwości z punktu widzenia zasady podziału władz wyrażonej w art. 10 ust. 1 w związku z art. 175 ust. 1 w związku z art. 173 Konstytucji RP. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zasada podziału władzy z art. 10 ust. 1 Konstytucji RP, dotyczy warunków i zakresu dopuszczalnej delegacji pewnych uprawnień przynależnych władzy ustawodawczej na rzecz władzy sądowniczej oraz skierowanego odwrotnie wektora wzajemnych oddziaływań a odnoszącego się do dopuszczalności przekazywania władzy ustawodawczej, czy też raczej swoistego „zawłaszczania” przez tę część władzy państwowej, pewnych kompetencji należących do istoty wymiaru sprawiedliwości⁵⁴. Takie spojrzenie na wskazaną zasadę z perspektywy wzajemnych relacji pomiędzy władzą ustawodawczą a władzą sądowniczą pozwala uchwycić dwie niezwykle istotne kwestie. Pozwala bowiem dostrzec związek pomiędzy bardzo ogólną kategorią konstytucyjną, wyznaczającą podstawy funkcjonowania ładu instytucjonalnego, a szczegółowymi rozwiązaniami normatywnymi w ramach określonej dziedziny prawa, który to związek wynika z art. 10 ust. 1 Konstytucji RP. W orzecznictwie Trybunału

⁵² W. Wróbel, *Zmiana normatywna ...*, s. 644-645.

⁵³ A. Milanowicz, P. Zakrzewski, *Analiza kwestii intertemporalnych związanych ze stosowaniem instytucji prawa karnego wykonawczego – zarys problemu*, *Probacja* 2018 z. 4, s. 43.

⁵⁴ P. Cychosz, *Konstytucyjny standard prawa karnego materialnego w orzecznictwie trybunału konstytucyjnego*, Kraków 2016, s. 43 i n.

Konstytucyjnego wskazuje się ponadto, że wymóg „rozdzielenia” władz oznacza m.in., iż każdej z trzech władz powinny przypadać kompetencje materialnie odpowiadające ich istocie, a co więcej - każda z trzech władz powinna zachowywać pewne minimum wyłączności kompetencyjnej stanowiącej o zachowaniu tej istoty. Tylko jednak wobec władzy sądowniczej „rozdzielenie” oznacza zarazem „separację”, gdyż do istoty wymiaru sprawiedliwości należy, by sprawowany on był wyłącznie przez sądy, a pozostałe władze nie mogły ingerować w te działania czy w nich uczestniczyć. Wynika to ze szczególnego powiązania władzy sądowniczej z ochroną praw i wolności jednostki i znajduje potwierdzenie zarówno w szczegółowych normach Konstytucji (zwłaszcza art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), jak i w konwencjach międzynarodowych (zwłaszcza art. 6 EKPC)⁵⁵.

Zaznaczyć przy tym należy, że „władze ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza muszą być rozdzielone a nadto, że musi panować między nimi równowaga oraz że muszą one ze sobą współpracować”⁵⁶. Twierdzenie to znajduje normatywną podstawę w art. 173 Konstytucji RP, z którego wynika zasada odrębności i niezależności sądów i trybunałów „od innych władz”, co stanowi dodatkowe uzasadnienie funkcjonalnej odrębności władzy sądowniczej. Zostaje ona naruszona, jak słusznie zauważa L. Gardocki, w sytuacji, gdy „ustawodawca nie znając okoliczności konkretnej sprawy, z góry rozstrzyga pewne kwestie wymiaru kary za sędziego, zdejmując z niego odpowiedzialność za prawidłowość wymierzonej kary i nadaje w tym zakresie działaniu sędziego cechę automatyzmu, zasadniczo sprzeczną z pojęciem sądenia”⁵⁷.

W istocie rozstrzygnięcie sprawy przez sąd oznacza dokonanie wyboru w zakresie przesłanek wyznaczających zakres zastosowania normy prawnej oraz dokonanie wyboru w zakresie konsekwencji zastosowania reakcji karnej. Uniemożliwienie dokonania takiego wyboru prowadzi do naruszenia przez dane unormowanie zasady podziału władz z art. 10 ust. 1 Konstytucji RP. Z perspektywy wskazanej zasady

⁵⁵ Orzeczenie TK z dnia 21.11.1994 r., K 6/94, LEX nr 25218.

⁵⁶ Orzeczenie TK z dnia 9.11.1993 r., K 11/93, LEX nr 25418.

⁵⁷ L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. X, Warszawa 2004, s. 178.

uzasadnioną wątpliwość budzi art. 23 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Wskazane rozwiązanie nie daje się bowiem pogodzić z treścią zasady państwa prawnego z art. 2 Konstytucji RP w zakresie zasad pewności i bezpieczeństwa prawnego oraz ochrony zaufania do państwa i prawa oraz zasady podziału władz wyrażonej w art. 10 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 175 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 173 Konstytucji RP.

Reasumując powyższe powtórzyć należy, że uchwalona w dniu 7 lipca 2022 r. nowelizacja Kodeksu karnego⁵⁸, która weszła w życie 1 października 2023 r., przewidująca wydłużenie okresu odbywania kary, po którym skazany na dożywotnie pozbawienie wolności może starać się o uzyskanie warunkowego zwolnienia z 25 do 30 lat (art. 78 § 3 k.k.) oraz całkowite i fakultatywne wyłączająca możliwość ubiegania się przez skazanego o uzyskanie warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 77 § 3 i 4 k.k.), jest pozostaje w jawnej sprzeczności z gwarancjami wynikającymi z art. 30 i art. 40 Konstytucji RP oraz art. 3 EKPC, a także stanowi nieproporcjonalne ograniczenie prawa do sądu w przedmiocie sądowej weryfikacji postępów resocjalizacji z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 w zw. z art. 78 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Standard minimum wymaga zatem funkcjonowania w ramach porządku prawnego mechanizmów umożliwiających skazanemu poddanie dolegliwości orzeczonej wobec niego kary pozbawienia wolności weryfikacji pod kątem realizacji jej celów, której to wynikiem będzie możliwość skrócenia okresu jej odbywania w warunkach penitencjarnych. Nie oznacza to, że skazany uzyskuje uprawnienie do wcześniejszego zakończenia odbywania kary, a oznacza konieczność takiego ukształtowania proceduralnych elementów systemu wykonywania kary pozbawienia wolności, aby czas jej wykonywania uzależniony był od postępów resocjalizacyjnych skazanego, w tym od prezentowanej przez niego postawy i podjętej przez niego decyzji o poddaniu się oddziaływaniu resocjalizacyjnemu. Ponadto, ułaskawienie, którego konstytucyjną

⁵⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.).

przesłanka jest to, że może ono zostać zastosowane tylko wobec osoby prawomocnie skazanej, niezależnie od zastosowanej procedury, ma charakter w pełni arbitralny i z tego względu nie spełnia wymogu z art. 3 EKPC. Jednocześnie wsteczne zastosowanie art. 78 § 3 k.k. do skazanych, których wyroki w chwili wejścia tego przepisu w życie były prawomocne, narusza zasadę podziału władz wyrażoną w art. 10 ust. 1 w związku z art. 175 ust. 1 w związku z art. 173 Konstytucji RP oraz zasadę *nullum crimen sine lege*, w tym zasadę *lex severior retro non agit*, wyrażoną w art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 15 ust. 1 MPPOiP i art. 7 ust. 1 EKPC.

Mając powyższe na uwadze, proszę uprzejmie Pana Ministra o zajęcie stanowiska wobec przedstawionych racji oraz o rozważenie zainicjowanie prac legislacyjnych odnoszących się do całości opisanych w niniejszym wystąpieniu problemów i poinformowanie mnie o stanowisku zajęтым w powyższej materii.

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Załącznik: wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 maja 2023 r. (II.510.1043.2021.PZ).